

Förstudie Äventyrspark Pilgrim-Viking i Stöde

Planen med förstudien som finansierades genom medel från Stödeföretagarna och EU-bidrag via Leader Mittland Plus, var att sondera möjligheterna till en

Äventyrspark för barn med temat Pilgrim-Viking

belägen på Sundsvalls kommuns parkmark vid Vången i Stöde.

Äventyrsparken syftar till att nyttjas av boende i Stöde med omnejd, såväl som att vara en turistattraktion.

Projektet genomsyras av transparens och en mångfald av engagemang.

De gemensamma nämnarna mellan företeelsen pilgrim, livsstilen på vikingatiden och det som Stödebygdens människor under denna förstudie har uttryckt sig vilja åstadkomma i Stöde, är gemenskap med mycket fysisk aktivitet och umgänge kring en öppen eld med förtäring och samtal. Pilgrimer har alltid rört sig längs pilgrimsleder och samtalat och kunskapat längs vandringen och runt lägerelden, under vikingatiden krävdes mycket fysiskt arbete för möjligheten till överlevnad och i den tidens hus var den öppna elden belägen på golvet mitt i långhuset den naturliga mötesplatsen. Nutidsmänniskan: vi behöver kanske också, men på eget initiativ och inte tvingade av överlevnadsskäl, göra mycket fysiskt arbete – kanske ändå för överlevnad och psykisk hälsa? Välmåendet i umgänge runt en öppen eld i ett långhus, avskärmad från skärmtid och med fascinationen över historiens gång där människor levt och rört sig i Stödebygden i flera tusen år, vill många i Stödebygden uppleva.

S:t Olavsleden är en pilgrimsled som sträcker sig från Selånger i Sundsvall till Nidaroskatedralen i Trondheim. Olav Haraldsson – S:t Olav, den kungaättling som försökte ena Norge till ett land och som införde ett nytt lagsystem där, ”Kristenrätten”, passerade enligt sägnen genom Stöde på sin färd från Gårdarike (Ryssland) till Norge för att återerövra kronan. Skälet till att han hamnade i Gårdarike som flykting i början av 1000-talet, var att den svenska kvinnan Ingegerd Olofsdotter blivit furstinna där. Enligt de isländska sagorna var dessa två älskande i hela sitt liv – de separerades från sin trolovning av Ingegerds far Olof Skötkonung. Under första delen av sitt liv var Olav Haraldsson viking.

Längs pilgrimsleden Santiago de Compostela i Spanien rör sig varje år över 200 000 pilgrimer. Då det finns 4 stora pilgrims mål i världen inom kristenheten, och Nidaros/Trondheim är en av dem, finns goda skäl att anta att den satsning som pågått sedan 2013 för att skapa en fungerande pilgrimsled från Selånger till Trondheim, kommer att lyckas och tusentals vandrare kan om fem år komma att passera Stöde på sin vandring mot Trondheim. Längs leden finns idag inget initiativ som riktar sig specifikt till barn och barnfamiljer. Genom att skapa en unik plats där tillrättalagda kortare pilgrimsvandringar ordnas, där pedagogiska historiska miljöer med stort fokus på fysisk aktivitet byggs upp, kan vi förutom en mötesplats ordna för nya möjligheter till försörjning på landsbygden i Sundsvalls kommun.

TANKAR KRING EN ELDPLATS - SLUTSATSER I SAMMANFATTNING

Allmänt

Det finns goda förutsättningar för att lyckas med framtida projekt. Människorna i Stödebygden är engagerade och intresserade av idén. Marknadsundersökningen har visat att det finns bra underlag för besökare nationellt. Projektidén passar för Allmänna Arvsfondens kriterier. Intresset för vikingatiden är stort och intresset för pilgrimsvandringar förväntas öka kraftigt de närmaste 5 åren.

Stödebygdenborna, föreningar, enkätsvar – Mötesplats!

Stödebygdenborna önskar sig en mötesplats, gärna med träningsmöjligheter och mycket gärna i gemenskapen att laga mat över öppen eld.

En av ursprungstankarna när idén om Äventyrspark pilgrim-viking i Stöde växte fram var att göra något tillsammans i Stöde. Att gå från "vi kan inte samarbeta" till att konkret uppleva att vi gör det. Det finns redan praktiska exempel på detta att bygga vidare på i framtida genomförandeprojekt, Stöde Marknad, Julmarknaden och Valborgsfirande görs sedan några år i samverkan mellan flera Stödeföreningar och företag.

Kreativa idéer som vuxit fram under förstudien

Ett stort antal föreningsstyrelsemöten, aktiviteter och enkäter har genererat en lång lista på idéer för parkens innehåll!

Marknadsundersökning nationellt

Den nationella undersökningen visade att intresset för en pedagogisk, historisk äventyrspark står högt i kurs som semester mål för barnfamiljer i Sverige. Den visade också att en stor mängd personer, ca 5% av de 400 000 personer som besöker Årefjällen varje år (ca 20 000 personer) är potentiella Äventyrsparkbesökare.

Lokalisering – markområden, förutsättningar

Från ett huvudfokus på Vången i Stöde har vi under projektets gång riktat blickarna mot kommunens mark på Ön som ligger på andra sidan Ljungan mitt i Stöde. De naturvärdesområden som finns där är inget hinder för utveckling av en turistattraktion.

Ungdomsföretag – Företagande

Det finns två bra former att gå in i för att på ett enkelt och kontrollerat sätt stimulera ungdomar till eget företagande under Äventyrsparkens vingar: "Sommarlovsentreprenörer" en konceptform som en förening själv kan driva och just nu utvecklas en landsbygdsvariant av detta koncept, samt UF Ung Företagsamhet där gymnasieungdomar startar företag inom sin skolgång på gymnasiet.

Samverkande och deltagare i förstudien

Stödebygden företag och föreningar i samverkan. Sundsvalls kommun: Stödehuset, Kultur o Fritid, Näringslivsbolaget. Stöde skola. Stöde Hembygdsförening. Stöde församling. Härnösands stift. Stöde företagarförening. Stöde Camping. Med flera, komplett lista längre

ner. Följande har på ett konkret sätt bidragit till vår förstudie: Stöde församling, ICA Stöde, Stödehuset, Stöde skola, Lions Club, PRO Stöde samt naturligtvis ett stort antal privatpersoner knutna till Stödes föreningar och företag.

Genomförda aktiviteter – alla mål för förstudien är uppfyllda

- Undersökning av markförhållanden, förutsättningar, entreprenörer, arkitekt, materialval mm.
- Studiebesök på liknande anläggningar i närområdet: Gensemons arkeologiska friluftsmuseum och Surfbukten i Östersund.
- Fått förslag från skolans delaktighet tidigt i processen och form för densamma i genomförandeprojektet.
- En marknadsundersökning är gjord.
- En stor mängd möten både arrangerade i projektet och besök på föreningsstyrelsemöten.
- Framtagande av offerter, beräkna kostnader för långhus och lekparker
- Kontakt har upprättats med potentiella projektfinansiärer.
- Förberedelse av handlingsplan för genomförandeprojekt.
- Möten med kommunala tjänstemän.
- Administration av förstudien.

Med mera se längre sammanställning längre fram i dokumentet.

Tidsplan - Finansiering

Det som ska ske nu närmast, november-december 2018, är att ställa frågan till Sundsvalls kommun – några olika förvaltningar, om man kan tänka sig stå som projektägare till ett 2-3 år långt Arvsfondsprojekt med en heltidsanställd projektledare och där byggandet av ett långhus och andra attraktioner sker i samverkan med Stöde skola och Stödebygdens alla övriga aktörer.

Kostnader byggnationer och förslag på tidsplan finns i Bilaga 1

Överlevnad på lång sikt

Vi har sett att det på befintliga anläggningar av typen "vikingabyar" eller "social mötesplats" inte finns en ekonomisk eller arbetsmässig balans. Det är verksamheter som antingen bygger på hög ideell insats, skattefinansiering eller mycket begränsade öppettider.

De kommersiella anläggningarna av typen Skara Sommarland spelar i en helt annan division och är väldigt marknadsanpassade i utformning och med stora investeringar initialt – vanligtvis finns en mycket stark ekonomisk aktör i bakgrunden. Men går det att på lång sikt nå dithän via en annan väg än mycket stora ekonomiska investeringar? Kan lokalt och socialt kapital och ideellt engagemang i Stöde med kommunens stöd skapa en anläggning som håller över lång tid och är till glädje för många.

Övriga erfarenheter

Det hade behövts mer projekttid för administration och oförutsedda händelser. Det gäller att vara uppmärksam på resursmobilisering – alltså att de som är delaktiga i ett projekt/en verksamhet gör det som de är bäst på.

Kontakter med kommunen Stöde ligger "långt bort" för kommundienstämman inom olika förvaltningar och i ledningen för den kommunala verksamheten i Stöde (Stödehuset).

Strategi för att hantera detta är att ha utrymme för att detta tar tid och kraft. Det finns en

Förstudie Äventyrspark Stöde 2017-2018

viss skiljelinje mellan engagerade personer i Stöde där en del tycker det är lika bra att vi bara åstadkommer det vi vill själva, medans andra tycker det är en bra strategi att fortsätta uppmärksamma kommunen på Stödes och landsbygdens existens och jobba för att få en större aktivitet och att mer resurser/skattemedel används för Stöde och övriga landsbygden i Sundsvalls kommun. Utvecklingspotentialen här är mycket stor! En sådan hållning i kommunen har också rekommenderats i den senast publicerade Framtidsutredningen från regeringskansliet.

Skrivet i oktober 2018

/Projektledare Sofia Sahlin, projektägare Stödeföretagarna

Stort tack till den strategigrupp som engagerat och uthålligt har jobbat i projektet och utvecklat tankegångar för förstudiens bästa!

SLUTSATSER – RESONEMANG OCH MER INFORMATION:

STÖDEBYGDENBOR, FÖRENINGAR, ENKÄTSVAR – MÖTESPLATS!

- Den enkät som besvarades av i huvudsak Stödebor via papper eller internet visade att en gemensam mötesplats stod högst på önskelistan och tanken om turism som framtida jobbskapare finns inte hos särskilt många. I den kompletta sammanställningen finns många goda och kreativa förslag på parkens innehåll. Se bilaga.
  - Använda annonsTVn på ICA som infokanal
  - Om kommunen gör projekt för turism på landsbygd och har med både Indalsleden och St Olavsleden och utveckling av dessa vandringsleder så kanske utvecklande av Äventyrsparken kan ingå där också.
- Finnbygder!
Skapa ett konkret vandringspaket Svall-Liden-Hullsjön-Stöde-Sundsvall med kollektivtrafik vissa sträckor.
- Idé om EPA-traktorparad (i stället för Limousiner...) och att se på de ungdomar som håller på med detta som potentiella företagare – knyta kontakter, nätverka för att få med dem i parkprojektet med mera.
  - Vikingaspelsevenemang på Vången.
  - Det som gör skillnad för ICA är när det är större evenemang som drar mycket folk t ex Stöde Marknad och när familjer kommer och bor i Stöde, övernattar flera dagar, med självhushåll.
  - Det finns någon typ av Vikingaförening i Medelpad? Roger, en lärare på Skvadern, var aktiv, information från Cecilia Godhe.
  - Kulturskolan skapa en barnföreläsning som framförs i parken.
  - Ålsta fhs skapa musikal

KREATIVA IDÉER SOM VUXIT FRAM UNDER FÖRSTUDIEN

Några exempel.

- * Tema Väsen
- * Från kyrkoruinen miniatyr (som byggnaden var! med Hälsingelagen som en digital interaktiv sak där barnen kan kunskapa kring lagarnas historia och väg fram till idag. Är allemansrätten en lag? Gör "staten" lagar eller har vi bestämt dem tillsammans?) till Nidarosdomen i miniatyr som klättermägg - i en slinga runt Vången.
- * Undersöka vilka fornlämningar som finns längs hela St Olavsleden/Handelsleden år 800-1000, eller 500 f kr – 1500?!
- * Framgångsfaktor – blanda det forntida med helt moderna saker!
- * Labyrint
- * Hamn med kanoter, flottbygge
- * Hur fiskade man? Plats vid vattnet
- * Långhus för matservering, festbokningar...
- * Utomhusgym
- * Viggo - viking som levde i Vigge
- * Predikstolen - skapa berättelse
- * "Utbildning" i naturkunskap - allemansrätten. Vandringsrunda med infotavlor.
- * Göra fågelholkar. Fåglar. Växter.

- * Ängelsberg - Änglagraven mitt över från östra delen av Ön. Vad är detta?

Rörelse och träning:

- * Vättetunnel att åla/krypa i under jord eller galler med växter, betong målade väggar...
- * Kanoter eller andra små båtar för träningspaddling
- * Vikingalekar – Glima (kampsport) göra en lekvariant?
- * Dragkamp, bollspel.
- * Nidarosdomen i miniatyr som klättervägg

MARKNADSUNDERSÖKNING NATIONELLT – Se bilaga 2

- * Föräldrar till barn 3-12, 1050 st, webbintervjuer.
- * Insikt och kunskap om målgruppens åsikter och attityder rörande äventyrmland.
- * Statistisk signifikans – standardkonfidensnivå på 95%
- * En tydlig majoritet vet inte var Stöde ligger, dock vet ca 35%
- * Flest, 36,6% besöker en upplevelseanläggning varje år, sedan varje halvår och varje kvartal.
- * Flest spenderar mellan 500-800 kr per person och dag. Sedan mindre än det.
- * Åka till ett Lekland är mest intressant 48%.
- * Pilgrimsvandra minst intressant.
- * Rörelseaktivitet näst mest intressant, sedan museum, musikföreställning och pedagogiska historiska miljöer.
- * 87,2% semester inom Sverige, resten inte inom Sverige.
- * Bortresta 2-4 dagar per semester (ca 40%), efter det 1 vecka och sedan 5-6 dagar.
- * Hotell 39%, stuga camping, husvagn camping.
- * De som åker på fjällsemester – 56,2% kan eventuellt tänka sig stanna till 1-2 dagar på Äventyrspark i Stöde, 34% definitivt, 10% inte.
- * Var ligger Stöde? 35% vet och flest i åldern 56-65 år vet – resultatet av Mats Höglund Nalle Nahlbohm med fleras arbete på 60-70-talet?
- * Aktiviteter som barn kan göra själva – 75%. Egna aktiviteter inom området.
- * Innehåll i anläggningar – ”Pedagogiskt innehåll som ger kunskap och stimulerar barns kreativitet” 84% positiv eller mycket positiv.

LOKALISERING – MARKOMRÅDEN, FÖRUTSÄTTNINGAR

Lokalisering av parken – tre olika tankar

- * Vången
- * Ön
- * ”Hela Stöde” Om Selånger-Nidaros en pilgrimsvandring i miniatyr ligger på Vången, då hamnar Sofiakatedralen i Kiev, som Ingegerd Olofsdotter lät bygga, på Stöde församlings mark, Hagia Sofia i Konstantinopel som var förebild till Sofiakatedralen i Kiev och där det finns klotter från vikingar på en stenbalustrad hamnar vid Lions på Ön, Jerusalem med Klippmoskén som redan fanns på 1000-talet hamnar längst ut på Ön, Rom ligger vid Stöde skola, (Santiago de Compostela på Bagnäset). (Huberget Island) (Ryssmon? 1700-tal?)

Ön är för närvarande den mest intressanta platsen:

Kommunens tjänstemän är positiva till att upplåta den kommunala marken på Ön, det är svårare med Vången som är stadsplanerad som parkmark.

Det finns goda möjligheter att skapa parkeringsytor nära Ön.

Vid eventuellt framtida inträde till en attraktion är det lättare att ordna detta på Ön.

- * Pilgrimsvandring runt Ön – Även för rullstolar, rullatorer och barnvagnar. Kostnadsberäkning se bilaga.
- * Tänka på översvämningar vid planering
- * Avlopp finns inte idag.
- * Ha en tydlig idé först sedan dialog med övriga markägare.
- * Mycket röjarbete, kostnad?
- * Scouterna äger lillstugan.
- * Avstyckningskostnader Lantmäteriet?

Telefonsamtal med PEAB-konsult angående markförutsättningar: Det du inte ser på marken t ex tydligt sankmark, klippor osv kan inte någon enskild person säga något mer om utan att man borrar ner i marken. Att anlita PEAB att komma ut med maskin och ta ca 6 provhål samt analysera det som kommer fram kostar ca 30-40 000 kr. Alternativt kan man ställa sig och gräva ett djupt hål, men då saboteras marken på det stället. Borrhålen är små och ger inga konsekvenser.

UNGDOMSFÖRETAG - FÖRETAGANDE

UF – Ung företagsamhet Ett UF-företag består vanligtvis av tre till fem medlemmar och drivs inom ett eller flera ämnen eller kurser på alla gymnasieprogram. Under året som UF-företagare deltar du i olika aktiviteter som regionala utbildningsdagar, tävlingar och mässor. Kostar 300 kr per företag och man behöver gå på gymnasiet och ha lärare som är UF-utbildade. <https://ungforetagsamhet.se/gymnasium/vill-du-starta-uf-foretag>

Sundsvalls kommun och konceptet Sommarlovsentreprenör

Detta har funnits men avvecklats. Nu är nystart på gång med Åkroken och Bizmaker som arrangör. <http://www.sommarlovsentreprenor.se/>

Det utvecklas just nu en variant för landsbygd!

<http://www.unghandsbygdsentreprenor.se/om-konceptet/>

Form i sammanfattning: Handledarstöd under startvecka, hur hantera pengar/marknadsföring/konkretisera idén, ungdomarna startar inte företag men får info från skatteverket, man räknar det som hobbyverksamhet – samma gräns som för skattefri inkomst för ungdom, startstipendium 2000 kr, aktivitet under 3 veckor, avslutningsdag med reflektioner – ej fokus på ”tjäna pengar”. Förslag ca 3 ungdomar per sommar, ålder 16-20 år. Första steg inför UF-företag.

Äventyrspark är en bra plats för detta koncept för att det finns grundförutsättningar – ungdomarna behöver inte köpa marknadsplats, skapa kundunderlag. En svårighet i Sundsvalls kommun har varit att hitta konkreta platser att vistas på för verksamheterna (t ex stå och sälja något).

Ekonomi Licenskostnad för 2018 består av en fast licensavgift och rörlig deltagaravgift + moms. Den fasta delen är 7 000 kr. Den rörliga delen är 300 kr/deltagare. Utbildningsavgift 2018 för certifiering av handledare är 6 250 kr + moms och inkluderar 3 dagars utbildning, material, programmanual på USB-minne, lunch och fika. Beräknad tidsåtgång 3 kursdagar under våren för handledarutbildningen. 3 dagar för förberedelser och marknadsföringsinsatser under våren. 5 dagar med deltagarna under uppstartsveckan + 1 dag i augusti för återsamling. Intervjuer under antagningsprocessen: 1,5 timmar per deltagare.Handledning under sommarlovsentreprenörveckorna: 1 timme per företag i veckan.

Summa vid 3 entreprenörer: ca 16 400 kr per år. Tidsåtgång ca 20 arbetsdagar. Tillkommer ev annonsering, stipendie till ungdomarna, fika, tröjor... 20 000 kr. Totalt ca 37 000 kr plus 20 arbetsdagar per år.

Företagande före 18 års ålder

En innovativ ungdom i Stöde ville starta företag före hen fyllde 18 år. Enligt Bolagsverket skulle det inte vara några problem, men tjänstemännen på kommunen, som dessutom gav olika besked, fattade inte de beslut som behövdes och sannolikt saknas policy och kunskap kring detta. Vi har från projektets håll upprepade gånger bett Näringslivsbolaget att ta itu med denna fråga men det har tyvärr inte skett.

SAMVERKANDE OCH DELTAGARE I FÖRSTUDIEN

SAMT DE SOM INFORMERATS:

Stödebygden företag och föreningar i samverkan. Sundsvalls kommun: Stödehuset, Kultur o Fritid, Näringslivsbolaget, Parkförvaltningen, Stadsbyggnadskontoret, landsbygdsutvecklare, Sundsvalls Museum, Norra Berget, Bizmaker. Stöde skola. Stöde Hembygdsförening. Stöde församling. Härnösands stift – Pilgrimsnätverket kopplat till stiftet. Stöde företagarförening. St Olavsledprojektet SÖT - EU. Stöde Camping, Stödescouterna, Bland annat dessa har på ett konkret sätt bidragit till vår förstudie:

- * Ett stort antal privatpersoner knutna till Stödes föreningar och företag
- * Stöde församling – dator, utskrifter, pärmar för ICA och Stödehuset, papper
- * ICA Stöde – råvaror till träffar, plats i sin butik för pärm
- * Stödehuset – möteslokal, plats för information/pärm
- * Stöde skola – info om möten till alla föräldrar på SchoolSoft
- * Lions Club – Träkol och pinnbrödpinnar till Vångenmöten
- * PRO – affischering

GENOMFÖRDA AKTIVITETER

- Undersökning av markförhållanden, förutsättningar, entreprenörer, lekparksföretag, materialval mm.
- Studiebesök på liknande anläggningar i närområdet: Gensemons arkeologiska friluftsmuseum och Surfbukten i Östersund.
- Jobbat fram förslag från skolans delaktighet tidigt i processen och form för densamma i genomförandeprojektet. 1-3 lärande undersökning, 4-6 arbetar med området under elevens val. 7-9 Studiebesök och praktisk utomhuspedagogik samt rörelse.

- Ytterligare idéer för skolans medverkan:

- * Skapa rekvisita som kan göras ny i slöjden varje år
- * Temavecka 800-1000 pilgrim viking (geografi, historia, religion, idrott, hemkunskap, teknik, entreprenörskap, matematik.
- * Ett större projekt där eleverna integrerat får lära sig programmering
- * För att motverka framtida vandalisering så behöver även skolorna i Matfors, Torpshammar och Fränsta vara med – även om det blir i en annan form än Stödes medverkan.

- En marknadsundersökning är gjord.
- En enkät har genomförts i Stödebygden.
- En stor mängd möten har genomförts både arrangerade i projektet, t ex möten med en strategigrupp som följt projektet nära och engagerat, samt besök på föreningsstyrelsemöten, branschdagar arrangerade av Näringslivsbolaget, föreläsningar.
- Framtagande av offerter, beräkna kostnader för långhus och lekparker
- Kontakt har upprättats med potentiella projektfinansiärer.
- Förberedelse av handlingsplan för genomförandeprojekt.
- Möten med kommunala tjänstemän och lämnat information till annan kommunpersonal.
- Pärm med information om förstudien har funnits på ICA och Stödehuset
- Skapat en PPT för presentation av förstudien.
- Enkel bildvision av parkens innehåll har suttit på en vägg på Stödehuset.
- Administration av förstudien.
- Genomfört möte med Pilgrimstid, företag i Hälsingland och informerat på referensgrupp Pilgrim Härnösands stift.
- Vi har informerat om förstudien och Äventyrsparken och fört dialog med Stödebygdens befolkning på Valborgsfirande i Stöde, Stöde barndag, Nationaldagsfirandet på Huberget i Stöde, Grillkväll för företagande i Stöde mm
- En facebook sida har skapats och använts för information och dialog.
- Rastplatsgruppen Trafikverket – deltagit på möte och föreslagit Tema pilgrim viking på lekparken som ska byggas där på en framtida rastplats i Stöde.

MÅL MÅLUPPFYLLNAD

Alla mål inom projektet har uppfyllts:

- * En handlingsplan för ett genomförandeprojekt, alltså skapande av Äventyrspark pilgrim-viking finns, se bilaga.
- * En stor del av Stödebygdens befolkning känner till projektet och en del av dem är aktiva i projektet i olika grad. Vi tror att ca 65-70% av Stödebygdens innevånare känner till projektet.
- * En facebook sida har skapats där dialog finns med Stödebygdensbor.
- * Två studiebesök har genomförts.
- * Möjliga samverkansinstanser känner till projektet.
- * Info om **Arvsfonden**:
  - Samarbeten skolor, under skoltid ok.
  - Ideella föreningar som söker – föreningen ska ha funnits i över ett år. Kan vara offentlig huvudman (kommunen) som söker nära samverkan med ideella aktörer, bra med tanke på likviditet mm
  - Projektstöd ges till ny metod.

- Lokalstöd=byggnation och start av ny verksamhet. Det som sannolikt gäller för Äventyrspark. Då ringer man bäst på torsdagar kl 9-11
Telefon 08-700 08 41
- Nyskapande är ett kriterium
- Delaktighet även efteråt från målgruppen.

TIDSPLAN – FINANSIERING

Det som ska ske nu närmast, november-december 2018, är att ställa frågan till Sundsvalls kommun – några olika förvaltningar, om man kan tänka sig stå som projektägare till ett 2-3 år långt Arvsfondsprojekt med en heltidsanställd projektledare och där byggandet av ett långhus och andra attraktioner sker i samverkan med Stöde skola och Stödebygdens alla övriga aktörer.

KOSTNADER FÖR BYGGNATIONER SAMT MÖJLIGA FRAMTIDA KUNDUNDERLAG:

Här finns några exempel på kostnader för byggnationer:

”Kyrkoruinen Selånger” 3x5 meter ca Vägghöjd 140. Höjd nock 1.80.

Kostnad ca 8-10000 kr kvm.

Stenblock med oregelbundenhet så det blir enkelt att klättra och hoppa runt på.

<https://www.svenskakyrkan.se/selanger/kyrkoruinen> ”Det första kapellet, då i trä, byggdes här redan på 1000 talet. Den stenkyrka som vi idag ser ruinerna av kan dateras tillbaka till 1200-talet. Det är dock endast de äldsta delarna, så som långhus och kor som kan dateras så långt tillbaka. På 1400-talet tillkom torn, vapenhus och sakristia.”

Om vi gemensamt skulle samla fältstenar för hantverkaren att spräcka upp själv så blir det dyrare. Den som murar måste i slutändan välja sten själv.
Arbetstid ca en månad.

<https://www.stenbolaget.se/ute/murar/stodmurar/stodmur-waxholm-alla/>

<http://www.norsk-stenmiljo.se/>

<http://www.stenhuggare.nu/>

Tomas Namnslauer 070-667 60 13 är på väg att sluta. Förslag Torbjörn Rutström.

Långhus 30x12 meter Pålkonstruktion. Flätade väggar med lera. Torv/ört-tak.

Exempel:

- 1) Långhus byggt i Norge, 27 m långt och 5,5 m brett. Tomt och en del av materialerna kom från egen egendom. Budget på 2,2 miljoner NOK (idag 2,4 milj SEK), färdigställt 2011. Använt ca 4500 timmar till själva byggnationen, ej planering. Om man räknar på arbetskostnad 200 kr/timme (0,9 milj kr) så blir material- och entreprenörkostnader ca 1,5 milj kr.
- 2) Långhus byggt i Skåne: Långhus ca 13 m långt med en stomme i ek, klineväggar och ett tak av vass.

Både kostnad och tidsåtgång finns inte helt sammanställt. Med undantag för

vasstaket gjorde de allt själva. Det tog någonstans mellan två och tre år att färdigställa, och det kräver löpande underhåll lite hela tiden. Budgeterad kostnad för hela huset låg runt 800 000 kr, men man landade någonstans en bra bit över miljonen.

<http://www.ensillrestugan.com/kontakt/>

<http://www.timmerblock.se/kontakt>

<https://sv.wikipedia.org/wiki/L%C3%A5nghus>

Kontakter med **Lekplatsbolaget** som gör temalekparken bl a Pelle Svanslöspark i Uppsala. Bett om offert för besök med konsultation samt ev föreläsning. Offert 14000 kr plus resa (ink moms) över dagen. Det dubbla med föreläsning och övernattnig.

De parker de har byggt har haft budgetar på mellan 2,5-7 miljoner. Skillnaderna beror inte bara på hur mycket som har skapats, utan även om beställaren själv har gjort mycket av byggarbetet eller inte. Se exempel i Bilaga 3

Möjliga besökarantal vid unik större attraktion – framtida finansiering:

Vi börjar med turisterna som reser till Årefjällen, många av dem åker bil dit via Stöde...

Siffror via telefonsamtal med Åre Destination oktober 2018:

400 000 övernattande gäster per år i Årefjällen (uppskattad siffra för de som bor hemma hos andra)

- 65% kommer med bil, vilket blir:

260 000

- ca 15% kommer från Norge, återstår:

221 000

- Destination Åre vet inte andelen barnfamiljer men bland de bilburna är det hög andel, använder 50%:

110 000

- Hur många av dessa åker via Sundsvall/Stöde E4-E14? Räknar på 50%

55 000

Siffror från vår egen nationella enkät: 56,2% av de barnfamiljer som brukar turista i fjällen kan eventuellt tänka sig stanna till 1-2 dagar på Äventyrspark i Stöde, 34% definitivt, 10% inte. Låt oss beräkna på 35%:

Det ger då 19 000 möjliga besökare per år. Att ta emot så många är inte möjligt eftersom resonemanget bygger på skollovsveckorna. Slår man ut det skulle det handla om 1300 personer under en eller två dagar i början eller slutet på till exempel en sportlovsvecka. Beräkningen ovan kan vara ett underlag för att uppskatta ett möjligt besökarantal. Därutöver tillkommer underlaget lokalbefolkning och närliggande orter och städer.

En annan beräkning utifrån hur många lov dagar det finns på ett år ca:

15 juni-15 aug = 60 dagar (8 helger)

Höstlov=5 dagar

Sportlov=5 dagar

Påsklov=5 dagar

52 helger-8 (sommar)-5 (högtider)-3 (skollov)=36 helger=72 dagar

Summa dagar för familjer 147

Skoldagar/Gruppbesök 150 dagar

Öppet 300 dagar/år. Hälften helg/lov, hälften vardagar.

150 dagar à 50 pers (12 familjer snitt 4 pers): 7500 pers x 150 kr var i snitt: 1 125 000 kr

150 dagar à 0,5 grupp x snitt 3000 kr: 225 000 kr

Summa: 1 350 000 kr

Med denna beräkning skulle en årsanställd, drifts- råvarukostnader, någon marknadsföring och några säsongsanställda vara möjlig. För att uppnå detta behövs även en tydlig, unik attraktion, uthållighet ekonomiskt över tid (3-5 år) och omfattande marknadsföring.

Bilaga 4 – information från några parker i Sverige om inträde, stängsel, problem med förstörelse.

Möjliga framtida organisationsformer, flera alternativ:

Det finns en vana i Stöde att tänka "ideellt arbete" och "för få som kommer och hjälper till". Varför inte tänka affärsmässigt i stället och hitta finansiering till en trovärdig affärsplan - starta ett företag med mål att skapa arbetstillfällen.

Ekonomisk förening – eftersom denna forms syfte är att gynna sina medlemmar ekonomiskt. *DEN HÄR FORMEN FÖRESPRÅKAR COOMPANION P G A ATT DET ÄR ENKELT FÖR ENGAGERADE ATT KLIVA I OCH UR.*

Aktiebolag eller aktiebolag med vinstutdelningsbegränsning som är en bolagsform som inte har fått något större genomslag i Sverige. Definition: Ett aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning är ett särskilt slag av privat aktiebolag. Företagsformen är tänkt för verksamheter som tidigare drivits i offentlig regi, till exempel företag som etableras i privat regi inom hälso- och sjukvårdssektorn. Reglerna syftar till att säkerställa att företagets vinst huvudsakligen stannar kvar i företaget. Mer info finns på Bolagsverkets hemsida. *DEN HÄR FORMEN FÖRESPRÅKADES AV LEADERPROJEKT I SÖRMLAND FÖR GEMENSAMT FÖRETAGANDE PÅ LANDSBYGDEN, DE SOM KAN OCH VILL INVESTERA KAPITAL I INLEDNINGSSKEDET KÄNNER EN TYDLIGHET OCH TRYGGHET I FORMEN.*

Det går förstås också att bilda en **ideell förening** (som har näringsverksamhet) för ändamålet. Det är värt att fråga sig om företeelsen ideell förening både i dagens samhälle och i Stödebygden har blivit svårt att driva då det är svårt att hitta personer till styrelser och verksamheter. Konceptet signalerar helt enkelt för många att de måste jobba mer än de orkar utan att det känns meningsfullt alla gånger.

Stiftelse – som i och för sig är bra då finansiärer känner sig trygga med att pengar eller andra medel är låsta till exakt det man valt att bidra till, men är en väldigt tungrodd form i det fall man t ex vill förändra i verksamheten eller avveckla. Exemplet Genesmon finns där ett företag drev verksamheten med en stiftelse finansierad av kommun, landsting och universitet i ryggen.

STUDIEBESÖK

Genesmons friluftsmuseum

Träningsanläggning ute Bergeforsen

Östersund Surfbukten

Bräcke lekpark

Förslag för framtiden:

Källarbackens saga Ö-vik

Trolska skogen

Spelet i Stiklestad

<http://www.arsundaviking.se>

Genesmons arkeologiska friluftsmuseum Örnsköldsvik 10 oktober.:

Hette först GENE FORNBY och drevs mer som en besöksattraktion med:

- Fornlämningarna
- "Levande by med djur"
- Museihus
- Servering
- Butik
- Friluftsspel
- Gästabud på julen
- Övernattningar långhuset

osv

Man sålde paket till skolklasser – Gene – Paradisbadet – Strutsfarm

Det hela drevs av privat aktör med stiftelse i ryggen. Landsting, kommun och universitet medfinansierar. 4-5 anställda.

- Idag sorterar det under Örnsköldsviks museum som i sig ligger under kommunens Kultur & Fritids-avdelning.
- Bakgrund utgrävningar inför bostadsbyggande (som inte blev av) 1977-1989.
- **Gårdsbild:**
  - Gravhögar nära dåvarande vattenlinje och by från 4-600 e Kr.
  - Smedja med järn från Jämtland/Härjedalen. Använde ca 3 kg järn per år.
  - By med ca 25 personer.
  - Grödorna var inhägnade.
  - Man hade kor, grisar, får, hund.
- Där finns alltså en tydlig **historisk koppling** till platsen.
  - Vi ska kanske vara mer noga med att prata om kopplingen till St Olavsleden för tematiken? Vad finns det för lämningar i Stödetrakten från 800-1100-talen?
- **Långhus:**
  - Det gick inte att få till rökens väg ut. Tanke från Stödebo: Vad säger att de inte hade murstock i nån enkel lervariant som man inte ser något av i utgrävningar?
  - Bänkar i nivåer runtom=större grupper får plats
  - 2 män behövde 2 vintrar för att få ihop material till ett långhus.
  - Byggede före sådd och efter skörd – tog ca 3 månader att bygga.

- 40 meter långhus med dubbla väggar för isolerande luftlager.
- Torvtak till människodelen, trätak till djurdelen.
- **Smedjehuset:**
  - Risflätade väggar med lera
- **Kläder:**
  - Ulltröja
  - Peplos tygtub/klänning, viker ner stor bit uppe, spännen, skärp.
  - Byxor lucka fram och bak.
  - Växtfärgat, rött och blått svårt och dyrbart att få till.
  - Vid vävning av lin behövs fukt, därför vävstolen i en grop.
- **Guidning:**
  - Få barnen att relatera till saker som finns runtomkring dem.
    - T ex Har vi slavar idag?
    - Är inte det dina föräldrar t ex som gör allt som trälarna gjorde?
    - Hur tog man sig till Jerusalem då och idag?
    - Hur gjordes fiket till idag, vad behövde man göra då?
  - Berätta sagor som i sitt innehåll har fakta.
  - Flera språk! I Stöde: Arabiska, spanska, tyska, engelska...
- **Att dra in pengar och möjliga aktiviteter:**
  - Vad kan besökarna göra själv utan personal! Mer kostnadseffektivt.
  - Baka bröd
  - Göra skinnsmycken med runor
  - Göra band, "slynga" band
  - Se smedjejobb
  - Skjuta med pilbåge
  - Bra med tak över aktivitetsplatser! Även eldstad. (Väderskydd)
  - **Hur kunna vara uthållig i starten?**
    - Växa stegvis kontra storsatsning från start?
  - **Säkerhet – förstörelse: Deras erfarenhet var att när allt är upplåst och öppet sker mindre.**
- **Integration:**
  - I den gamla tidens kulturer finns fler gemensamma igenkänningspunkter vilket skapar naturlig känsla av samhörighet.

FÖRELÄSNINGAR SOM HAR BESÖKTS:

Innovationscheckar Coompanion 17 okt 2017:

Jaqueline Hellsten, Landsbygdsnätverkets servicegrupp, Leader Sörmland, kunnig leader

Susanne Vinderå och Kerstin Stickler Coompanion

Kjell-Håkan Närfelt – Vinnova Innovation

JH:

- Kooperativa företag *som tjänar pengar* är Coompanions målgrupp, i kontrast till föreningar med ideella syften och så vidare. Det handlar om att driva företag med bärighet på lång sikt. Utan vinst kan ingen utveckling ske – återinvesteringar.

- De innovationscheckar Coompanion kan hjälpa en att söka används till att anlita konsulter. Det måste vara ett företag där det redan finns en omsättning, alltså inte startup.

- Tillväxtverket har projektbidrag till lokala servicelösningar, utveckling av servicepunkter, strukturer mm. Projektstöd mellan 500 t kr och 14 miljoner kr (?!).
- Landsbygdsnätverket är ett forum för information mm och måste finnas i de länder där EU bidrar med landsbygdsstöd. <http://www.landsbygdsnätverket.se/> här finns information om olika stödformer bland annat.
- I Sörmland byggde "Kommunbygderådet" upp ett förtroendekapital i kommunen (politiker och tjänstemän) och utifrån den kraften fick de med kommunen på 25% medfinansiering för landsbygdsprojekt som sedan gjordes.
- I Stavsjö (300 innevånare) gjorde man en "Lokalekonomisk analys" och konstaterade att kommunen tjänade en ganska bra peng på den byn, utifrån samhällsservice kontra skatteintäkter. Borde vi göra en sådan i Stödebygden? Vem kan göra en sådan?
- I Stavsjö bildade man ett AB med särskild vinstutdelningsbegränsning, se "Organisationsform" och byggde hyresrätter.
- Lokala utvecklingsbolag är berättigade till statlig kreditgaranti upp till 90% av produktionskostnaden.
- Man har använt sig av både Leader och Socialfonden (EU) – arbetsintegrerat socialt företag.

K-HN:

- Pratade om vad en innovation är, men mest hur man som företag eller organisation skapar en miljö för innovation. T ex: Utveckla genom experiment, inte analys! Attrahera kunskap och talang! Tänk värdeskapande innovation – värdet/nyttan för kunden och inte en ny produkt(ion), produkten "tar slut", ett värdeskapande tar inte slut.
- Samla kunskaper om dina användare – idag kan vi samla in så mycket. "Big data" https://sv.wikipedia.org/wiki/Big_data
- Igen, värdeskapande! Var lägger företaget/föreningen sin tid och sina pengar? Hur är vi värdeskapande, hur skapar vi en plats för kreativt tänkande "värdeskapande" i stället för traditionellt "vad/vem/när/hur-saker".
- För att vara "exellent" i företagande behöver du: Uppfinna och utveckla affärer. Hantera intellektuella tillgångar bra. Ha ett kompetensnätverk. Ha Innovationsförståelse.
- En innovationscheck är tänkt för en mycket tidig fas. Ska förbättra strategier och processer och skapa förutsättningar för nya affärer.
- Finns också IP-checkar "Intellectual Property", att identifiera, vårda, utveckla värden som inte är saker.

Nyttan med EU-projekt – Rotary 24 okt

Gustav Malmqvist från företaget MIDEK i Härnösand Konsult för stora EU-ansökningar

- Varför finns EU-fonder? 1952 togs riktningen "mer tillsammans" i EU. Det fanns och finns ekonomiska incitament för samhörighet t ex inom jordbrukspolitiken.
- Projekten som EU-finansieras ska ge mervärden, de ska främja utveckling. Man kan se en ansökan om EU-medel som en offert till EU.
- Varje fond har ett tydligt syfte.
- Att forma ett projekt och skriva en EU-ansökan kan vara en parallell process, det är verkligen inte alla typer av projekt som passar som EU-projekt.
- Man kan se en EU-ansökan som en offert: För de här pengarna kan vi bidra med detta till EU. Målformuleringarna ska vara effektmål: (från Wikipedia) "Effektmål är den effekt som förväntas komma ut ur ett projekt eller arbete. Syftet med effektmålet är att tydliggöra projektets bidrag till verksamhetsnyttan. Effektmål kan syfta på lönsamhet, ökad försäljning

eller bättre kvalitet till skillnad från ett projektmål som syftar på hur denna produkt eller service skall tas fram inom projektgruppen.

Effektmålet hjälper också beställaren/organisationen att bedöma värdet av projekt i relation till de insatta resurserna.

Rätt använt kan effektmålet därtill bli en effektiv komponent för att öka graden av engagemang och delaktighet i projektarbetet.”

- Struktur- och Investeringsfonder: Regionala, Sociala, Landsbygds, Transnationella.
- Sektorsprogram (teman): Horizon 2020, CEF, LIFE, Hälsoprogram, Utbildning, Media, Kultur, Demokrati.
- Vid projekt med flera länder, se till att träffas!
- Identifiera risker och resurser.

Film Västernorrland

Efter en förstudie har de sökt Strukturfondsmedel för att skapa en attraktiv filmregion. EU-pengar kan locka fram kapital. Man kan göra ”mobiliseringsprojekt” via länsstyrelsen.

Målsättningen med projektet är att bli ett ”vi” med muskler – i detta fall bland annat en Filmfond som många regioner har vilket gör att långfilmsinspelningar kan hamna i regionen.

Unga Magasinet

Har gjort Erasmusprojekt med utbytesresor för ungdomar där man har fått besöka varandras verklighet – Spanien/Sverige. Många effekter som att lära sig leda grupp, ta ansvar, nya insikter, stötta varandra långt hemifrån, demokratiarbete med mera.

Framtidens smakdestinationer, föreläsning Maud Olofsson, Visita – som är branchorganisation för besöksnäringen i Sverige. 14 nov

- Visit Sweden lägger 57 miljoner kr (per år?) på att marknadsföra Sverige internationellt. Trender att följa som passar bra in på svensk besöksnäring, att utländska turister redan associerar Sverige med detta är: Turisten söker äkthet och genuinitet i naturupplevelser och t ex matupplevelser. De söker hållbarhet – social, ekonomisk och miljöhänsyn.
- Turismen är Sveriges största och mest växande sektor. Som näringslivsminister jobbade Maud för att få in detta som en tydlig sektor i politiken och arbetet fortsätter nu genom Visita. Branschen är alltså större än t ex skogsbranschen, bilindustrin osv. men hanteras inte som en enhet som behöver stimuleras och ges utvecklingspengar på samma vis som de traditionella branscherna.